

Тијана Спасић

ПРИСТУП ИСТОРИЈИ ИЗ ЖЕНСКОГ УГЛА

Тони Ливерсејц, *Велика богиња*, превод са данског Милена Рудеж, Архипелаг, Београд 2010

Као полазиште за студију *Велика богиња*, управо објављену у издању Архипелага, данска књижевница и преводитељка Тони Ливерсејц узима женске фигуре нађене у Европи и Малој Азији у временском распону од скоро 25.000 година, од првих преисторијских представа урезаних у стенама, закључно са хришћанским портретима Девике Марије. Пратећи промене у приказивању женског тела на тим фигурама – а углавном је реч о религијским и обредним представама – ауторка настоји да понуди једно компаративно тумачење положаја који је жена заузимала у култури, традицији, религији и свакодневном животу разних народа.

Студија је конципирана хронолошки, тако што је свако поглавље посвећено једном временском периоду или одређеној богињи старог света, али истовремено Тони Ливерсејц повлачи и бројне паралеле између наизглед удаљених култура, указујући на сличности или разлике у њиховом виђењу женског тела.

Ауторка на почетку износи занимљив податак да су на чак деведесет процената свих антропоморфних фигура и цртежа нађених у протеклих 25.000 година – представљене жене, што сведочи о томе да су у огромном временском периоду жене имале централну, или макар веома важну улогу у друштвеном животу заједнице. Жена је дуго имала и централну улогу у верском животу, будући да су све до почетка историјског доба и појаве монотеистичких религија доминантни управо култови разних женских богиња, од којих су најпознатије, попут

Кибеле, Изиде, Артемиде и Афродите, појединачно представљене у овој студији. Како је углавном реч о времену из којег нису сачувани никакви писани трагови, нема ни поузданих доказа о функцији ових фигура, што омогућава истраживачима да износе различита и често противречна тумачења. Тони Ливерсејц реферира на бројне проучаваоце ове теме, чиме доказује теоријску поткованост и озбиљност у приступу, али и сама настоји да понуди нека решења. Тако, на пример, указује на бројне сродности међу налазима временски и географски доста удаљеним, што приписује сличном систему вредности из којег произлази и сразмерна блискост у сликању женске фигуре, њеног става снаге или потчињености.

На свим фигурама најзначајнији аспект свакако је наглашавање женског принципа и плодности, било да је реч о такозваним фигурама Венере из најранијег периода или каснијим приказима разних богиња. Студија *Велика богиња* нуди увид и у промене у представама о женској лепоти и идеалу женствености, будући да неке фигуре данашњем читаоцу изгледају врло архаично, док би друге, као што је случај рецимо са кикладским статуама, лако могле да стоје у неком музеју савремене уметности.

Како сматра Тони Ливерсејц, трансформације у погледу сликања женског тела могу се објаснити разликама у друштвеној и религијској улози жене, која је била највећа у најранијим ловачким и сакупљачким друштвима, да би се развојем земљорадње и појавом приватног власништва све више смањивала. Према речима ауторке, кључни заокрет, када је реч о религијској улози жене, догодио се са појавом јудаизма, једине религије из које је женски принцип потпуно одсутан. Иако су се примери мушког стваралачког принципа јављали и раније, као у миту о рађању Атене из Зевсове главе, тек у Старом завету, указује ауторка, мушки бог удахњује живот читавом биљном, животињском и људском свету, и то без икакве помоћи женског божанства. Представа о плодности почиње тиме први пут да се везује за мушки принцип и мушку стваралачку снагу. Митови о рају и првобитном греху, објашњава Тони Ливерсејц, одражавају и значајну промену у схватању женске сексуалности, која је сада ограничена само на материнство, а мотив жене као узрочника свих људских несрећа, познат одраније из грчког мита о Пандори, сада први пут заузима централно место у једном религијском систему.

Са хришћанством долази до коначне и веома далекосежне трансформације у систему вредности и схватању улоге жене у заједници, а тај период у књизи је документован познатим средњовековним и ренесансним ликовним представама. Нови завет као идеал поставља пасивну безгрешност и чедност Богородице, а не њен лични живот и

дела, што се, према ауторкиним речима, може посматрати као манифестација апсолутног патријархата. Књига самим тим позива и на преиспитивање хришћанског система вредности, посебно када је реч о аспекту мушко–женских односа, односно предлаже његово разумевање у историјском контексту.

Када је реч о активном односу према митовима и религијским представама из прошлости, Тони Ливерсејд се ослања на изузетну савремену немачку књижевницу Крису Волф, која се у својим романима *Касандра* и *Медеја* кроз античке митове бавила управо проблемом друштвене улоге жене. Опсежно цитирајући разматрања Кристе Волф на тему односа феминизма и пројектованог матријархата у раним друштвеним заједницама, Тони Ливерсејд указује и на још једну важну чињеницу, а то је да су жене тек од пре неколико деценија значајне присутне у друштвеним наукама: историји, социологији, теорији културе, у којима постепено отварају нове теме и утиру пут за усвајање и канонизовање увида до којих се дошло „приступом историји из женског угла”.

Међу предностима ове студије је и веома приступачан начин излагања, који омогућава да и читалац који није познавалац историје уметности или социологије без проблема прати текст.

Уз то, књига је и богато илустрована, тако да се ставови изнесени у тексту веома лако могу довести у везу са конкретним примерима ликовних дела на којима се базирају.

Читаво једно поглавље је посвећено налазиштима на Балкану, међу којима посебно место заузима управо винчанска култура на тлу данашње Србије, што је интересантно за овдашње читаоце јер омогућава посматрање већ познатих археолошких налаза у нешто другачијем контексту.

Тони Ливерсејд је дипломирала словенску филологију и југословенску књижевност на Универзитету у Копенхагену, а неко време је студирала и у Београду. Превела је низ дела српских и југословенских писаца на дански језик, међу којима и роман *На Дрини ћурџија* Иве Андрића. Ауторка је огледа „Женски ликови у делу Иве Андрића”, као и књига *Југословенска историја, О рату, национализму и миру* и *Келти у Европи*. Већ дуго је активна у мировним и женским покретима, а тим темама посветила је и неколико есејистичких књига – *Жена и историја* бави се положајем жена у преисторији, али не и идеолошким аспектима, религијом и уметничким представама, које су предмет антрополошке студије *Велика божиња*, сада доступне и нашим читаоцима.